

Verdifull ressurs om religion, medier og samfunnsendringer

Knut Lundby (red.)

Contested Religion. The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia

ISBN: 9783110502060, Berlin: De Gruyter, 2018

Kenneth Andresen

Dosent, Institutt for nordisk og mediefag, Universitetet i Agder

kenneth.andresen@uia.no

Hvordan påvirker mediene den offentlige samtalen om religion i de skandinaviske landene? Dette er et av hovedspørsmålene i den ambisiøse antologien *Contested Religion* redigert av professor Knut Lundby ved Universitetet i Oslo. Behovet for forskning på dette feltet kommer fram i forlagets omtale av boken: «De skandinaviske landene (Norge, Sverige og Danmark) opplever et stadig økende etnisk-religiøs mangfold, der den tradisjonelle lutherske kirkearven og den sterke velferdstradisjonen blir utfordret. Denne boken undersøker hvordan ulike konflikter om religion i vårt nærområde kommer til uttrykk gjennom arenaer som allmennkringkasting, sosiale medier, foreningsliv og i skoleverket. Den ser særlig på samspillet mellom medialiseringen av kontroversielle religiøse temaer og publikums engasjement og hvordan nye grenser for inkludering og ekskludering trekkes opp» (oversatt av anmelderen).

Boken er et av resultatene av forskningsprosjektet CoMRel – Co (conflict) M (media) Rel (religion) som er en del av Forskningsrådets SAMKUL-program. Prosjektet har vært ledet av Knut Lundby.

Antologien behandler mange utfordrende temaer i skjæringsfeltet mellom religion, historie, offentlighet, medier, skole og samfunn. Dette er, som sagt, et ambisiøst og høyaktuelt tema der det er behov for forskning for å fange opp endringene i vår del av Europa. Klarer boken å belyse dette på en god og engasjerende måte?

Kulturelle konflikter

Bokens utgangspunkt er kulturelle konflikter i Skandinavia der religion spiller en nøkkelrolle. Disse konfliktene skjer gjennom samhandling, tolkninger og identifisering med religion. Ifølge redaktør Knut Lundby tar ikke boken for seg selve trosmonstre, religionsutøvelse og skepsis, men heller hvordan individuell tro og praksis kan føre til motsetninger og konflikter når denne troen leves ut og/eller kommuniseres i det offentlige rom. Bokens fokus er på interaksjonene og diskursene som skjer mellom det private og det offentlige når det gjelder religion i det offentlige rom. «Vi har som mål å favne/visе på hvilke måter religion utfordres når den kommer under press fra samtidens medie-dynamikk» (Lundby, i innledningen, s. 4).

I innledningen kommer det fram bekymring over hvordan konflikter blir forsterket, framstilt og strukturert av medier og der dette blir formidlet gjennom offentlige arenaer. Mediene former og deler religionens kulturelle konflikter, og avkrever samtidig svar som kan lede til nye konflikter, men også som kan lede til drøftinger/samtaler om verdier, tro og politikk på feltet.

Den skandinaviske settingen

Boken bruker plass på å forklare den religiøse situasjonen i de tre skandinaviske landene, noe som er verdifullt, spesielt siden dette nok er ukjent territorium for lesere utenfor dette området. De tradisjonelle verdiene som velferd og solidaritet utfordres i dag av globalisering og nyliberal politikk. Det er gnisninger i samfunnene over etnisk-religiøs mangfold og kontroverser/konflikter mellom religion og sekularisering. Boken drøfter omstridte saker rundt islam, religionen som er mest synlig i boken. Samtidig tar den også opp hvordan ateistiske og sekulære organisasjoner utfordrer kirkens tidligere hegemoni og moral. Utfordringen for de skandinaviske landene blir dermed hvordan offentligheten skal forholde seg til det økende mangfoldet, og hvordan samfunnene skal takle overgangen fra det homogene til mangfoldet.

Medialisering

Medialisering (engelsk: *mediatization*) er et sentralt begrep i boken. Dette uttrykket innen medievitenskapen handler om prosesser som utspiller seg mellom endringer i mediene og endringer i samfunn og kultur. Medialisering viser til «langsiktige transformasjoner i omgivelser der medier har en sentral rolle. Medialisering innebærer omforming av sosiale institusjoner og kulturell praksis» (*Store norske leksikon*). I boken anvendes medialisering som en måte å lage en forståelsesramme rundt de langvarige og historiske endringene i offentligheten som henger sammen med den økende betydningen som mediene har i samfunnet. Dette fører blant annet til at de religiøse institusjonene i Norge, Sverige og Danmark får mindre betydning og makt enn før.

Bokens innhold

I bokens introduksjon kommer det fram at dette er et omfattende tverrfaglig studium av forfattere som har bakgrunn i religionsstudier, religionssociologi, medievitenskap, mediesociologi, antropologi og samfunnsvitenskap. Boken anvender et bredt register av forskningsmetoder, primært casestudier som innbefatter ulike kvalitative metoder, blant annet

intervjuer, observasjoner, online-etnografi, statistiske analyser og ulike nasjonale undersøkelser.

Boken er som nevnt omfattende med 18 kapitler og 355 sider. Boken er organisert i tre hoveddeler.

Del 1 Contexts (Kontekster) består av fire kapitler som legger grunnen for forståelsen av skandinavisk historie, kultur og verdier, politiske systemer, inkludert velferdsstaten og mediasystemer (kapittel 1). Kapittel 2 drøfter holdninger i de skandinaviske landene til religion, inkludert den tradisjonelle kristne kulturarven, men også holdninger til islam. Her kommer også forskjellene mellom de skandinaviske landene fram. Kapittel 3 tar for seg ulike mediedynamikker som er i spill i samfunnet når omstridte saker om religion dekkes. Kapittel 4 presenterer bokens hovedtese om at religion er et medialisert og omstridt sosialt fenomen som får ulike utspring gjennom forskjellige aktører, ikke minst gjennom samspill mellom ulike holdninger til religion i de skandinaviske landene.

Del 2 Controversies (kontroverser/strid) tar for seg ulike kontroverser når det gjelder medier og religion i kulturelle konflikter. Dette gjøres gjennom ulike casestudier. Det første kapitlet i denne delen (kapittel 5) drøfter skandinavisk allmennkringkasting og deres utfordringer i det endrede religiøse landskapet på den ene siden, og endringer innen digitalisering og kommersialisering på den andre. Kapittel 6 tar for seg engasjementet på Facebook rundt den såkalte «kors-saken» da programleder Siv Kristin Sællmann i NRK Sørlandet ikke fikk lov til å bære lite gullkors rundt halsen mens hun presenterte nyheter på kanalen. En annen case er omtalt i kapittel 7, nemlig produksjonen av den danske TV-dokumentaren *Opprør fra ghettoen*, som omhandler danske minoritetsungdommers holdninger til religion, samt reaksjonene på dokumentaren i ettertid. Kapittel 8 ser på dilemmaer ved deknningen av islam i det svenske radioprogrammet *Människor och tro*.

Del 2 av boken drøfter også ulike samfunnsforhold vedrørende deknningen av omstridte temaer innen religion. Kapittel 9 drøfter ulike teoretiske perspektiver innen medialisering og kulturelle konflikter. Kapittel 10 er en studie av 52 ulike lokale kristne mediekkanaler og deres holdninger i saker som omhandler den store tilstrømningen av flyktninger og asylsøkere til Norge i 2015 og 2016. Kapittel 11 tar for seg forholdet mellom interreligiøs dialog og mediedekning av muslimer og deres identiteter i Oslo og Kristiansand, mens kapittel 12 undersøker danske muslimers reaksjoner på negativ mediedekning, og hvordan identiteter konstrueres på forskjellige måter i London og Malmø.

Avslutningen av del 2 ser på hvordan lærere og elever i ulike klasseromsituasjoner i den offentlige skolen håndterer ulike konfliktsaker innen religion og mediedekning. Disse case-studiene har mange likhetstrekk. Kapittel 13 ser på religionsfag i den videregående skolen i Norge og Sverige og hvordan mediemateriell brukes. Kapittel 14 tar for seg et lignende tema, nemlig hvordan bruken av ulikt mediemateriell kan motvirke kjedsomhet og heller føre til økt engasjement blant elever i religionsfag i skolen. Det siste kapitlet i denne delen, kapittel 15, drøfter hvordan mediedekning brukes som en del av religionsfag i en norsk videregående skole.

Bokens siste del, Crosscurrents (motstrømninger), tar for seg en del overordnede perspektiver som kommer ut av de ulike casestudiene i boken. Kapittel 16 kommenterer kjønn, mangfold og medialiserte konflikter i ulike casestudier i boken. Kapittel 17 er en ny drøfting av teorier (etter casestudiene) om medialisering av religion og medialiserte konflikter som ble tatt opp i første delen av boken. Det siste kapitlet løfter perspektivene fra de skandinaviske landene inn i en global kontekst, sammen med et etterord.

Omfattende og krevende

Så tilbake til spørsmålet om boken klarer å belyse den kompliserte tematikken på en god og engasjerende måte. Det er for det første ingen tvil om at antologien er et imponerende stykke akademisk arbeid som kombinerer teori, casestudier og ulike perspektiver. Listen over bidragsyttere viser en fin kombinasjon av nestorer innen sine felt og yngre forskere fra de skandinaviske landene.

Boken er svært omfattende i mengde. 18 vitenskapelige kapitler delt inn i tre hoveddeler viser at det ligger mye arbeid bak dette. Store forskningsprosjekter kan ha en tendens til å produsere store antologier der betydelig mengde forskning skal inn mellom to permer, og det virker som at denne boken skal ha med vel mye. Her er det samtidig verdifullt materiale som forskere og studenter kan ha nytte av. På grunn av bokens store omfang er det nok få som kommer til å lese den fra perm til perm, og den vil fungere best som oppslagsverk der enkelte caser kan studeres nærmere.

Jeg er noe spørrende til delen om religionsundervisningen i klasserommene passer godt inn i boken. Det er interessant forskning, og det hører til et studium om religion i det offentlige rom, men mitt inntrykk er at det blir noe på siden. Denne delen av forskningen kunne med fordel ha vært publisert kanskje i et temanummer i et akademisk tidsskrift. I stedet kunne temaer som religion og samfunnsendringer og sosiale medier fått mer plass. Mye av den kulturelle spenningen i skjæringspunktet religion og samfunnsendringer kommer til syne på disse arenaene. Jeg savner dette til en viss grad i boken, og mer av dette ville kunne gjøre boken enda mer aktuell.